

Каменський Дмитро Васильович,
професор кафедри кримінального права
та кримінології Національної академії
Служби Безпеки України, доктор
юридичних наук, професор

«АКТ ДОБРОТИ» ЧИ АКТ ВІЙНИ: ДО ПИТАННЯ ПРО (НЕ) ЗАКОННІСТЬ ВІЙСЬКОВИХ УДАРІВ США ПО СУДНАХ, ЩО ПЕРЕВОЗЯТЬ НАРКОТИЧНІ ЗАСОБИ

5 жовтня 2025 р., звертаючись до військової аудиторії під час церемонії, присвяченої 250-річчю заснування ВМС США, президент США Дональд Трамп назвав смертельні військові удари США по суднах у Карибському морі «актом доброти», стверджуючи, що ці операції перервали маршрути контрабанди наркотиків, що ведуть до Сполучених Штатів. Обстоюючи своє рішення щодо санкціонування авіаударів, він стверджував, що цілями цих ударів були наркоторговці, які в іншому випадку спричинили б смерть тисяч американців. «Якщо подумати про це таким чином, – сказав пан Трамп, – те, що ми робимо, насправді є актом доброти» [1].

За інформацією американських ЗМІ, для юридичного обґрунтування серії військових ударів США по підозрюваних у наркотрафіку суднах у Карибському морі та південній частині Тихого океану адміністрація Трампа значною мірою спиралася на засекречений меморандум Офісу правового радника Міністерства юстиції США. Цей висновок, за інформацією деяких джерел, нібито стверджує, що Сполучені Штати перебувають у стані «неміжнародного збройного конфлікту» з окремими злочинними організаціями, що займаються наркотрафіком, розглядаючи їх як недержавні збройні групи у значенні міжнародного гуманітарного права, а їхніх учасників – як незаконних комбатантів. Стверджується, що ці картелі здійснювали «збройні напади» проти США, що нібито дозволяє Президенту застосовувати військову силу без додаткового схвалення Конгресу – під приводом необхідності захисту національної безпеки.

Правозахисні організації, зокрема Американський союз громадянських свобод, подали запити на доступ до цієї думки відповідно до Закону про свободу інформації (FOIA), стверджуючи, що юридичний меморандум фактично розширив обсяг воєнних повноважень Президента. Секретність меморандуму викликала різку критику науковців та членів Конгресу, які попереджають, що в такий спосіб питання міжнародного кримінально-правового співробітництва та притягнення до кримінальної відповідальності членів організованих злочинних організацій безпідставно переводиться у площину збройного конфлікту, обходячи чинні міжнародно-правові обмеження, зокрема й щодо застосування сили на морі [2].

На основі обмеженої публічної інформації класифікований меморандум OLC, як видається, надає Президенту США

безпрецедентне розширення воєнних повноважень, фактично проголошуючи, що наркотрафік до Сполучених Штатів становить збройний конфлікт, який виправдовує застосування військової сили – абсолютно нову юридичну концепцію як для минулих, так і для майбутніх операцій.

Документ нібито дійшов висновку, що Президент США може санкціонувати застосування летальної сили проти широкого кола наркокартелів, визнаних такими, що становлять «неминучу загрозу» для американських громадян. За словами осіб, знайомих із документом, перелік цілей включає групи, які виходять далеко за межі тих, що офіційно визнані іноземними терористичними організаціями.

Правники попереджають, що така позиція фактично надає Президенту безстрокові воєнні повноваження проти таємного переліку суб'єктів, дозволяючи виконавчій владі визнавати наркоторговців незаконними комбатантами та завдавати по них ударів без ефективного законодавчого або судового контролю.

Це означає суттєвий відхід від усталеної практики США, наркоторговці переслідуються саме в кримінально-процесуальному порядку, маючи при цьому право на процесуальні гарантії, і затримувалися переважно в межах операцій підрозділів Берегової охорони (інколи спільно з ВМС або ВПС), а не шляхом нанесення превентивних військових авіаударів.

Як історичне підґрунтя саме для такого висновку можна навести події 1980–1990-х років, коли США активно підтримували Колумбію у боротьбі проти Пабло Ескобара та картелю Медельїн через обмін розвіданими, операції підрозділу по боротьбі з наркозлочинністю та надання військової допомоги. США давно розглядали картель як загрозу національній безпеці та прагнули притягнути Ескобара до відповідальності за масштабне ввезення кокаїну на територію США.

Водночас у тій ситуації органи США були юридично обмежені та не могли прямо втручатися у внутрішні кримінальні провадження Колумбії. Відповідно до міжнародного права, зокрема принципу суверенітету держав (ст. 2(7) Статуту ООН), жодна держава не може застосовувати своє кримінальне законодавство на території іншої держави без її згоди. Хоча закон США (наприклад, Закон про боротьбу з наркотиками на морі) передбачає обмежену екстериторіальність, він не дозволяє односторонніх затримань на території суверенної держави без договірних механізмів.

Хоча договір про екстрадицію між США та Колумбією формально дозволяв передачу колумбійських громадян, політичний тиск і конституційні гарантії в Колумбії (включаючи тимчасову заборону екстрадиції її громадян).

Поділяю думку тих фахівців, які заперечують позицію про те, що окремі наркокартелі мають бути визнані чи переслідувані як іноземні терористичні організації або що їхніх учасників слід розглядати як незаконних комбатантів. Навпаки, вони є цивільними

особами – підозрюваними у вчиненні окремої групи кримінальних правопорушень.

Також вважаю, що прирівнювання актів міжнародного тероризму, спрямованих проти США та їхніх громадян, до загроз, що йдуть від наркокартелів – навіть якщо останні були офіційно визнані іноземними терористичними організаціями (або неофіційно названі «наркотерористами») – є принципово помилковим підходом. Далі пропоную низку аргументів на користь цієї позиції.

Існує суттєва різниця, наприклад, між такими терористичними групами, як Аль-Каїда, що стояла за терактами 11 вересня, та наркокартелями на кшталт венесуельського Tren de Aragua [3]. Останній, хоча й був спочатку визнаний транскордонною злочинною організацією, а з лютого 2025 р. – іноземною терористичною організацією Держдепом США, навряд чи може бути розглянутий як терористична організація в загальноприйнятому розумінні цього терміна. Він не є релігійно або політично мотивованою групою, яка ставить за мету напад на громадян США або об'єкти критичної інфраструктури.

Відповідно до федерального законодавства США, «міжнародний тероризм» охоплює діяльність, що передбачає насильство або дії, небезпечні для людського життя і становлять правопорушення за кримінальним законодавством США або іншої держави. Така діяльність повинна переслідувати мету залякування або примусу цивільного населення, впливу на політику уряду шляхом примусу або залякування або примусу уряду до певних дій через акти масового знищення, вбивства чи викрадення. Крім того, такі дії мають відбуватися переважно за межами територіальної юрисдикції США або мати транскордонний характер – за способом їх виконання, цільовою аудиторією або місцезнаходженням виконавців [4].

Якщо розкласти це визначення на три основні елементи – (1) насильство, що становить злочин; (2) спеціальний намір залякування, примусу або впливу; (3) екстериторіальність – і порівняти з міжнародно визнаним поняттям «організованої злочинної групи», стає очевидно, що саме спеціальний намір *відсутній* у кримінальних організацій, які переслідують передусім економічну вигоду.

Хоча такі групи часто озброєні, регулярно застосовують насильство та діють у різних юрисдикціях, вони не чинять злочини з метою «залякати цивільних», «вплинути на політику уряду» чи «змусити уряд діяти певним чином». Їхня головна мета – це власне отримання незаконного прибутку.

Загалом аналіз понять «міжнародний тероризм», «терористична організація», «терористична діяльність», «участь у терористичній діяльності» та «організована злочинна група», що розкривається в американському та міжнародному законодавстві демонструє, що наркокартелі «не вписуються» у ці нормативні конструкції. Картелі прагнуть незаконного прибутку; терористичні групи, навпаки – реального політичного, ідеологічного або релігійного впливу.

Хоча представники адміністрації Дональда Трампа називали ймовірних наркаторговців «Аль-Каїдою нашої півкулі», я вважаю, що таке порівняння не має юридичного підґрунтя, а, навпаки – має здебільшого політичний характер. Отже, поділяю позицію багатьох міжнародних правників [5], які переконливо стверджують, що кампанія «військових ударів» є незаконною і навіть злочинною за своїм змістом.

Список використаних джерел

1. Kavi A., Mills D. Trump Caribbean strikes raise questions over U.S. military targeting of drug-smuggling vessels. *The New York Times*. October 5, 2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/10/05/us/politics/trump-caribbean-strikes-drugs-kindness.html>.
2. United Nations. (1982, December 10). *United Nations Convention on the Law of the Sea* (1833 U.N.T.S. 397), Art. 108(1). URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.
3. U.S. Department of the Treasury. (2024, July 11). *Treasury sanctions Tren de Aragua as a transnational criminal organization* [Press release]. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2459>.
4. United States Code. (n.d.). *18 U.S.C. § 2331 – Definitions*. Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331>.
5. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2025, September 16). *US war on “narco-terrorists” violates the right to life, warn UN experts after deadly vessel strike* [Press release]. Режим доступу: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2025/09/us-war-narco-terrorists-violates-right-life-warn-un-experts-after-deadly>.

Карпенко Микола Іванович,

головний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»,

доктор юридичних наук, доцент;

Ферьєва Наталія Петрівна,

доцент кафедри кримінального права

та кримінології навчально-наукового

інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ,

доктор філософії в галузі права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВопорушення, що потребують подальшого аналізу і врегулювання

Проблематиці кримінальної відповідальності за військові злочини (нині військові кримінальні правопорушення – прим. авт.),